

АВТОРСЬКА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

UNIQUE STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті запропоновано авторську структурно-функціональну модель, яка є графічним відображенням мети, завдань, наукових підходів, принципів, психолого-педагогічних умов, структурних складників змісту, організаційних етапів та критеріїв і показників оцінювання рівня підготовленості майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Визначено, що модель виступає засобом, за допомогою якого отримуються нові знання про об'єкт дослідження. Вона дозволяє виробити ідеальну схему реального об'єкта шляхом визначення його структурних компонентів та їх взаємозв'язків.

Виявлено, що моделювання – це процес розробки моделі досліджуваного феномену, який забезпечить його вивчення шляхом відображення складу та взаємовідносин найсуттєвіших структурних компонентів об'єкту дослідження. Моделювання також виступає засобом досягнення мети дослідження, що забезпечує якісний та кількісний аналіз динаміки формування й розвитку досліджуваного феномену. Під час розробки моделі дотримано наступні вимоги: адекватність, відкритість, стабільність, системність, оптимальність, раціональність, прогностичність, діагностичність та враховано стабілізуючі фактори, що забезпечило побудову ефективної авторської структурно-функціональної моделі досліджуваного феномену. У структурі авторської структурно-функціональної моделі виділено проєктно-цільову, процесуально-технологічну та діагностично-результативну підсистему. У ході дослідження визначено, що проблема оцінювання рівня підготовленості майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу пов'язана з вибором відповідних критеріїв, їх показників та рівнів.

Ключові слова: модель, моделювання, компетентнісний підхід, майбутні вчителі гео-

графії, підсистема, рівні підготовленості, етапи підготовки.

The author proposes original structural-functional model, which is a graphical representation of the purpose, tasks, scientific approaches, principles, psychological and pedagogical conditions, structural components of the content, organizational stages and criteria and indicators of assessing the level of preparation of future teacher of geography for professional activity on the basis of professional activity. The model has been identified as a means by which new knowledge about the object of study is obtained. It allows to come up with a perfect diagram of a real object by defining its structural components and their relationships. Modeling is found to be a process of developing a model of an investigated phenomenon that will provide its study by reflecting the composition and relationships of the most important structural components of the objects of study. Simulation is also a means of achieving the goal of the study, which provides a qualitative and quantitative analysis of the dynamics of formation and development of the phenomenon under study. During the development of the model, the following requirements were met: adequacy, openness, stability, systematicity, optimality, rationality, prognosticity, diagnostics, as well as stabilizing factors, which ensured the construction of an effective author's structural and functional model of the phenomenon under study. In the structure of the author's model the design-target, process-technological and diagnostically-efficient subsystems are allocated. The study identified that the problem of assessing the level of preparation of a future geography teacher for professional activity on the basis of competency approach is related to the choice of appropriate criteria, their indicators and levels.

Key words: model, modeling, competence approach, future geography teachers, subsystem, levels of preparation, stages of preparation.

УДК 378.011

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-1-33>

Чубрей О.С.,

канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри економічної географії
та екологічного менеджменту
Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Складність та багатоаспектність проблеми дослідження зумовлюють необхідність розробки авторської структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вчителів географії на засадах компетентнісного підходу як стратегічного орієнтиру, що забезпечить оптимальність її вирішення. Системний підхід до процесу формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії дає підстави для підтвердження доцільності створення моделі підготовки майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу, що має на меті вдосконалення й коригування процесу професійної підготовки майбутнього вчителя географії в умовах трансформації освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою для розробки авторської моделі стали праці таких зарубіжних і вітчизняних науковців, як Т. Гончаренко [1], В. Краєвський [2], Е. Бережнова [2], Ю. Подповетная [3], Н. Талызина [4], И. Фролов [6], В. Штофф [7], та інших, які вивчали різні аспекти моделювання педагогічних процесів.

Мета статті – запропонувати авторську структурно-функціональну модель, яка є графічним відображенням мети, завдань, наукових підходів, принципів, психолого-педагогічних умов, структурних складників змісту, організаційних етапів та критеріїв і показників оцінювання рівня підготовленості майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З огляду на те, що розробка будь-якої моделі відбувається в процесі моделювання, насамперед уточнимо його сутність.

Так, у психолого-педагогічних дослідженнях поняття «моделювання» розглядається як:

– «мисленнєве і матеріальне імітування реально існуючої системи шляхом спеціального конструювання моделей, в яких відтворюються принципи організації і функціонування цієї системи» (І. Фролов) [6, с. 20];

– метод наукового пізнання, що забезпечує адекватний опис і цілісне відображення у формі моделі уявлення дослідника про сутність, найважливіші якості та компоненти системи (В. Краєвський) [2, с. 45];

– процес опосередкованого практичного і теоретичного дослідження об'єкта, в якому вивчаються його певні аспекти, що об'єктивно співвідносяться з ними та надають відомості про об'єкт моделювання (Ю. Подповетна) [3, с. 151].

За Філософським словником, моделювання – «це відтворення характеристик певного об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для його вивчення, який при цьому називається моделлю» [5, с. 289].

У психолого-педагогічних дослідженнях це поняття набуло чимало різноманітних тлумачень.

Так, класики радянської педагогіки визначають модель як:

– матеріально реалізовану систему наукового знання, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження й здатна його замінити (В. Штоф) [7, с. 67].

– спеціально сконструйована система, яка відображає суттєві властивості об'єкта дослідження (Н. Тализіна) [4].

У структурі авторської структурно-функціональної моделі виділено проектно-цільову, процесуально-технологічну та діагностично-результативну підсистему (рис. 1). Розглянемо їх детальніше.

Проектно-цільова підсистема авторської структурно-функціональної моделі відтворює зв'язки між теоретичними основами, методологічними засадами, авторською концепцією, комплексом принципів, змістовими компонентами й структурними складниками підготовленості, а також комплексно-методичним забезпеченням, які в сукупності визначають теоретико-методологічні засади і спрямування процесу підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Системоутворюючим чинником розробленої моделі виступає її *мета* – забезпечення ефективної підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу, яка зумовлена реформуванням системи освіти України, вимогами інформаційного суспільства та соціальним замовленням.

Теоретичною основою дослідження стали праці українських та зарубіжних науковців, які вивчали різні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців. Серед напрямів дослідження нами виокремлено: проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти, теоретичні основи професійної підготовки майбутніх учителів, особливості реалізації компетентнісного підходу в системі вищої освіти, проблеми організації самостійної роботи студентів, психологічні аспекти організації професійної підготовки майбутніх фахівців, зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх вчителів й теорія і практика професійної підготовки майбутніх вчителів географії.

Методологічні засади дослідження відображають сукупність загальних положень теорії пізнання, методологічних принципів та підходів, які представлені на філософському, загальнонауковому та конкретно-науковому рівнях. А також нами визначено методи, які забезпечують успішне виконання всіх завдань дослідження та досягнення його мети.

Вирішальний вплив на майбутню професійну діяльність вчителів географії здійснюють *тенденції реформування* систем загальної середньої освіти й післядипломної педагогічної освіти України.

До тенденцій реформування системи загальної середньої освіти України нами віднесено: необхідність вивчення і впровадження зарубіжного досвіду в галузі освіти, підвищення ролі самоосвіти вчителя в умовах інформаційного суспільства й значення технологічної підготовки в галузі ІКТ, компетентнісну спрямованість освіти, зростання впливу ІКТ, підвищення значення іноземних мов, орієнтацію на розвиток полікультурності та комунікабельності особистості, гуманізацію, гуманітаризацію, інтеграцію змісту окремих дисциплін, нову структуру загальної середньої освіти (4+5+3), розвиток партнерства та відкритості закладів загальної середньої освіти, створення шкільних округів у сільській місцевості та механізм подушного фінансування для формування бюджету навчального закладу.

Серед тенденцій реформування системи післядипломної педагогічної освіти України нами визначено: впровадження інноваційних моделей підвищення кваліфікації, використання інформальної освіти та заміну атестації на сертифікацію.

Авторська концепція спрямована на обґрунтування авторського задуму реалізації системи підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Залежно від основних компонентів підготовки нами визначено *комплекс принципів*, що сприятимуть ефективній реалізації системи підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу:

– залучення студентів до підготовки (принципи персоналізації, діалогічності та співробітництва);

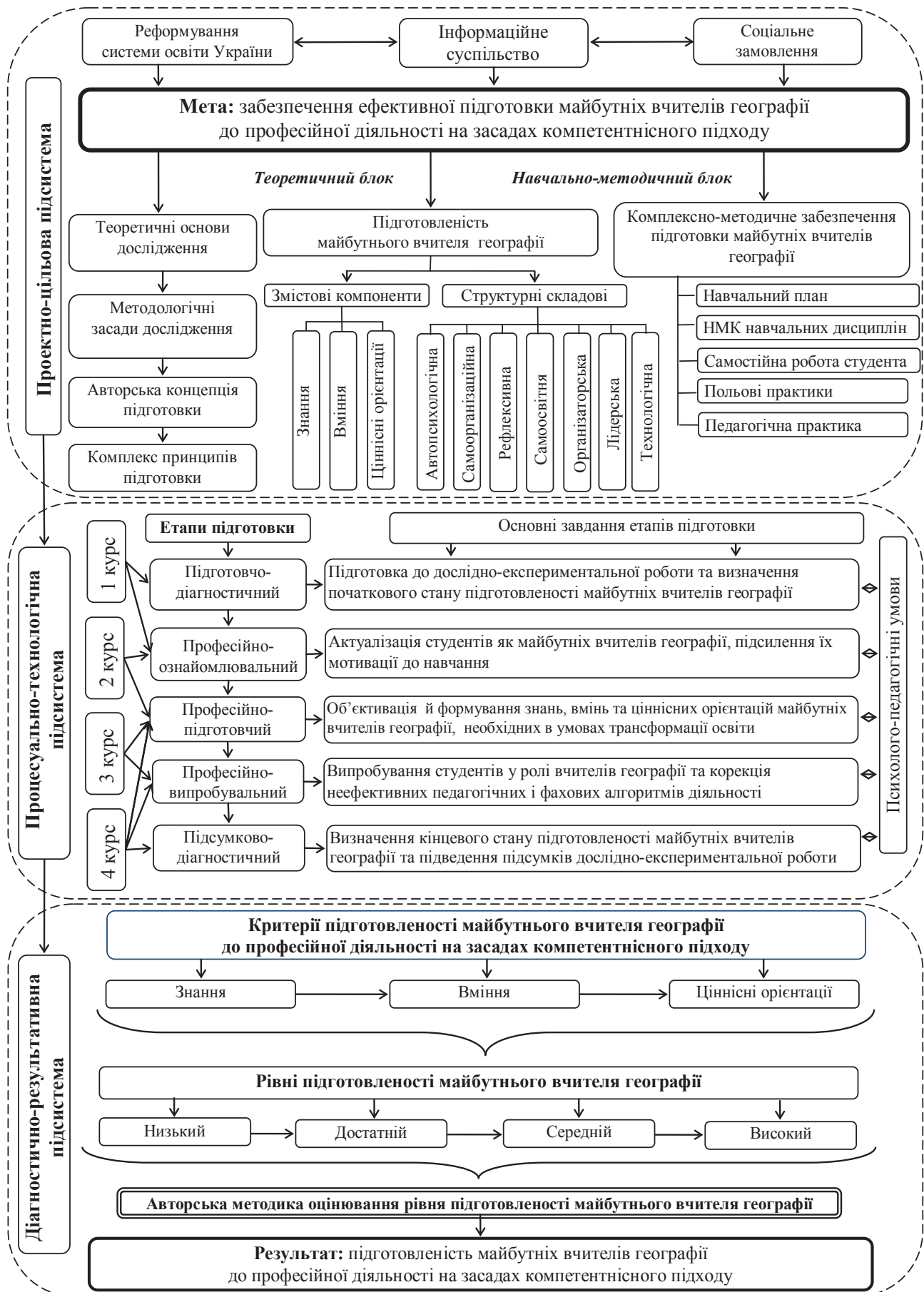

Рис 1. Структурно-функціональна модель підготовки майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу

– мета та завдання підготовки (принципи випереджувальності та формування ціннісних орієнтацій);

– формування змісту підготовки (принципи багатоаспектності, трансдисциплінарності, інтегративності, варіативності та модульності);

– результати підготовки (принципи постійного контролю, значущості для особистості та професійної мобільності).

– організація підготовки (принципи технологічності, самоорганізації, толерантності, рефлексивності та зворотного зв'язку);

Структуру підготовленості майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу утворюють особистісно-розвивальні структурні складники (автопсихологічна, самоорганізаційна, рефлексивна та самоосвітня) та соціально-педагогічні структурні складники (організаторська, лідерська та технологічна). При цьому кожен структурний складник включає відповідні змістові компоненти (знання, вміння та ціннісні орієнтації).

Комплексно-методичне забезпечення підготовки майбутніх вчителів географії включає: навчальний план зі спеціальності, НМК навчальних дисциплін, науково-методичні матеріали для організації самостійної роботи студента, проходження польових практик і педагогічної практики.

Процесуально-технологічна підсистема авторської моделі відтворює основні етапи, їх локалізацію та психолого-педагогічні умови, в яких реалізовано процес підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Відповідно до авторського задуму цей процес інтегровано у п'ять етапів: *професійно-діагностичний, професійно-ознайомлювальний, професійно-підготовчий, професійно-випробувальний та підсумково-діагностичний*. Кожен з визначених етапів має локалізацію, мету й завдання.

Так, метою *професійно-діагностичного етапу* є підготовка до дослідно-експериментальної роботи та визначення початкового стану підготовленості майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Локалізація: 1 курс.

Професійно-ознайомлювальний етап підготовки має на меті актуалізацію студентів як майбутніх вчителів географії та підсилення їх мотивації до навчання. Локалізація: 1, 2 курс.

Професійно-підготовчий етап підготовки має забезпечити об'єктивацію й формування знань, вмінь та ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів географії, необхідних для подальшої професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу. Локалізація: професійна та педагогічна підготовка, 2, 3, 4 курс.

Професійно-випробувальний етап підготовки передбачає випробування студентів у ролі вчителів географії та корекцію неефективних педагогіч-

них і фахових алгоритмів діяльності. Локалізація: педагогічна практика, 3-4 курс.

Метою *підсумково-діагностичного етапу* є визначення кінцевого стану підготовленості майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу та підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи. Локалізація: 4 курс.

Запропонована структурно-функціональна модель враховує комплекс необхідних й достатніх психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективність реалізації процесу підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу: формування в майбутніх вчителів географії системи ціннісних орієнтацій, спрямованих на ефективну професійну діяльність й саморозвиток; оновлення змісту професійної підготовки майбутніх вчителів географії відповідно до вимог інформаційного суспільства та реформування освіти; використання змішаного навчання у процесі підготовки майбутніх вчителів географії; формування й розвиток алгоритмічного мислення майбутніх вчителів географії. Проте ефективність досліджуваного процесу можлива тільки у разі комплексного застосування кожної з визначених психолого-педагогічних умов.

Діагностично-результативна підсистема розробленої моделі відображає авторське бачення кінцевих результатів процесу підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу та засобів й методики їх оцінювання.

У цьому контексті, на думку Т. Гончаренко, важливо дотримуватися такої послідовності організації експерименту: «визначення структури об'єкту чи процесу → визначення критеріїв → визначення відповідних показників → розробка методів виявлення показників за означеними критеріями» [1, с. 35].

Висновки. Таким чином, модель виступає засобом, за допомогою якого отримуються нові знання про об'єкт дослідження. Вона дозволяє виробити ідеальну схему реального об'єкта шляхом визначення його структурних компонентів та їх взаємозв'язків.

Моделювання ми розуміємо як процес розробки моделі досліджуваного феномену, який забезпечить його вивчення шляхом відображення складу та взаємовідносин найсуттєвіших структурних компонентів об'єкту дослідження. Моделювання також виступає засобом досягнення мети дослідження, що забезпечує якісній та кількісній аналіз динаміки формування й розвитку досліджуваного феномену.

Під час розробки моделі ми дотримувались таких вимог: адекватності, відкритості, стабільності, системності, оптимальності, раціональності, прогностичності, діагностичності та врахування стабілізуючих факторів, що забезпечило побудову

ефективної авторської структурно-функціональної моделі досліджуваного феномену.

У ході дослідження визначено, що проблема оцінювання рівня підготовленості майбутнього вчителя географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу пов'язана з вибором відповідних критеріїв, їх показників та рівнів.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальній характеристиці психолого-педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко Т.Л. Критерии, показатели и уровни готовности учителя физики к проектиро-

ванию учебного процесса. *Вестник Алтайской государственной педагогической академии*. 2012. №13. С. 33-40.

2. Краевский В.В., Бережнова Е.В. *Методология педагогики: новый этап* : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 2006. 400 с.

3. Подповетная Ю.В. *Концепция развития научно-методической культуры преподавателя ВУЗа* : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Челябинск, 2012. 450 с.

4. Талызина Н.Ф. *Теоретические основы разработки модели специалиста*. Москва : Знание, 1986. 164 с.

5. *Философский словарь* под ред. И.Т. Фролова. 7-е изд. Москва : Республика, 2001. 720 с.

6. Фролов И.Т. *Гносеологические проблемы моделирования* Москва : Наука, 1961. 164 с.

7. Штофф В. *Введение в методологию научного познания*. Ленинград : ЛГУ, 1972. 301 с.